5E MODELI ASOSIDA BOLALAR ADABIYOTINI O‘QITISH ORQALI KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH (TURG‘UNBOY G‘OYIPOVNING “SEHRLI QALAM” ERTAGI MISOLIDA)

Utayeva Tabassum Shaxobiddin qizi
Samarqand davlat pedagogika instituti,
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi
Ilmiy rahbar: M.X. Mirsanova
E-mail: utayevatabassum@gmail.com

Annotatsiya: mazkur maqolada boshlang‘ich ta’limda bolalar adabiyotini 5E modeli asosida o‘qitish orqali o‘quvchilarning kreativ fikrlashi, tasavvuri va mustaqil tafakkurini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Turg‘unboy G‘oyipovning “Sehrli qalam” ertagi misolida Engage, Explore, Explain, Elaborate va Evaluate bosqichlarining amaliy qo‘llanilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, ertak asosida o‘quvchilarda ijodkorlik, mehnatsevarlik va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: 5E modeli, bolalar adabiyoti, kreativ fikrlash, boshlang‘ich ta’lim, Turg‘unboy G‘oyipov, “Sehrli qalam”, innovatsion metodlar, tasavvur, interfaol ta’lim.

Abstract: this article discusses the development of creative thinking, imagination, and independent reasoning in primary school students through teaching children's

literature based on the 5E model. The practical implementation of the Engage, Explore, Explain, Elaborate, and Evaluate stages is analyzed using Turg‘unboy G‘oyipov’s fairy tale “Magic Pencil” as an example. The study also highlights opportunities for fostering creativity, diligence, and problem-solving skills through fairy tale instruction.

Keywords: 5E model, children’s literature, creative thinking, primary education, Turg‘unboy G‘oyipov, “Magic Pencil,” innovative methods, imagination, interactive learning.

Аннотация: в статье рассматриваются вопросы развития креативного мышления, воображения и самостоятельного мышления учащихся начальных классов посредством преподавания детской литературы на основе модели 5E. На примере сказки Тургунбоя Гойипова «Волшебный карандаш» анализируется практическое применение этапов Engage, Explore, Explain, Elaborate и Evaluate. Также раскрываются возможности формирования у учащихся творческих способностей, трудолюбия и навыков решения проблем.

Ключевые слова: модель 5E, детская литература, креативное мышление, начальное образование, Тургунбой Гойипов, «Волшебный карандаш», инновационные методы, воображение, интерактивное обучение.

Bugungi kunda ta’lim tizimida o‘quvchilarning kreativ fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi va ijodiy yondashuvini rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida bolalarning tasavvur doirasi, obrazli tafakkuri va nutq faoliyati jadal rivojlanadi. Shu sababli bolalar adabiyotini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘qitish dolzarb masalalardan biridir.

5E modeli konstruktivistik ta’lim yondashuviga asoslangan bo‘lib, o‘quvchini faol ta’lim subyekti sifatida shakllantiradi. Ushbu model o‘quvchilarning qiziqishini uyg‘otish, mustaqil izlanish olib borish, fikr almashish va bilimlarni amaliyotda qo‘llash imkonini beradi. Bolalar adabiyotini, xususan Turg‘unboy G‘oyipov ijodini 5E modeli asosida o‘qitish o‘quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda samarali metodik vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Turg‘unboy G‘oyipov bolalar adabiyotida o‘ziga xos uslubga ega ijodkor hisoblanadi. Uning asarlarida samimiylik, obrazlilik va tarbiyaviy g‘oyalar uyg‘unlashgan bo‘lib, ular boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlariga mos keladi[2;24]. Avvalo, 5E modeli mohiyati haqida so‘z yuritadigan bo‘lsak uning quyidagi bosqichlari mavjud ekanligini guvohi bo‘lamiz:

1. **Engage – qiziqtirish**
2. **Explore – tadqiq etish**
3. **Explain – tushuntirish**
4. **Elaborate – chuqurlashtirish**
5. **Evaluate – baholash**

Mazkur model o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi[5;90]. **“**Sehrli qalam” ertagini 5E modeli asosida o‘qitish:

1. Engage — qiziqtirish bosqichi. Dars boshida o‘qituvchi o‘quvchilarga quyidagi savollar bilan murojaat qiladi:

1.“Agar sizda sehrli qalam bo‘lsa, nima chizgan bo‘lardingiz?”

2.“Haqiqiy muvaffaqiyat sehr bilanmi yoki mehnat bilan qo‘lga kiritiladimi?”

Bunday savollar o‘quvchilarning tasavvurini faollashtiradi va ertakka qiziqish uyg‘otadi. Ushbu bosqich kreativ fikrlashning boshlang‘ich nuqtasi hisoblanadi.

2. Explore — tadqiq etish bosqichi. Bu bosqichda o‘quvchilar ertak mazmunini mustaqil tahlil qiladilar. Guruhlarda ishlash orqali quyidagi topshiriqlar bajariladi:

– Alijon xarakteriga tavsif berish;

– ertakdagi muammoni aniqlash;

– “sehr” va “mehnat” tushunchalarini solishtirish;

– ertak davomiga yangi voqealar qo‘shish.

Natijada o‘quvchilarda mustaqil izlanish va ijodiy yondashuv shakllanadi.

3. Explain — tushuntirish bosqichi. O‘quvchilar ertak yuzasidan o‘z fikrlarini bayon qiladilar. O‘qituvchi esa asarning asosiy g‘oyasini ilmiy-pedagogik jihatdan izohlaydi. Ertak orqali quyidagi xulosalar chiqariladi:

– muvaffaqiyat mehnat orqali qo‘lga kiritiladi;

– bilim va mashq insonni kamolga yetkazadi;

– har qanday iste’dod rivojlanish uchun harakat talab qiladi.

Bu bosqichda o‘quvchilarning nutqi va mantiqiy fikrlashi rivojlanadi.

4. Elaborate — chuqurlashtirish bosqichi

Mazkur bosqichda o‘quvchilar olingan bilimlarni amaliy faoliyatda qo‘llaydilar. Quyidagi ijodiy topshiriqlar tavsiya etiladi:

1. “Mening sehrli qalamim” mavzusida hikoya yozish;
2. Ertak asosida rasm chizish;
3. Sahnalashtirish;
4. Ertak yakunini o‘zgartirib yozish.

Bu topshiriqlar bolalarning fantaziyasi va kreativ tafakkurini rivojlantiradi.

5. *Evaluate — baholash bosqichi.* Baholash jarayonida quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

1. refleksiya;
2. ijodiy ishlar tahlili;
3. savol-javob;
4. o‘zaro baholash;
5. mini testlar.

Baholash nafaqat bilimni, balki o‘quvchilarning ijodiy yondashuvi va mustaqil fikrlashini ham aniqlashga xizmat qiladi. Turg‘unboy G‘oyipov ijodining kreativ fikrlashni rivojlantirishdagi ahamiyati haqida so‘z yuritadigan bo‘lsak, ijodkorning asarlarida obrazlilik va hayotiylik ustuvor ahamiyat kasb etadi. Adib ertaklarida *mehnatsevarlik, sabr-toqat, ezgulik, halollik, mustaqil fikrlash* g‘oyalari ilgari suriladi. “Sehrli qalam” ertagi orqali o‘quvchilar shuni anglaydilarki, haqiqiy “sehr” insonning bilimida, mehnatida va intilishidadir. Bu esa bolalarda motivatsiya va o‘z ustida ishlash ko‘nikmasini shakllantiradi.

Xorijiy tajribalar. Rivojlangan davlatlar ta’lim tizimida bolalar adabiyotini interfaol metodlar asosida o‘qitishga katta e’tibor qaratiladi.

Finlyandiya tajribasi. Finlyandiya maktablarida story-based learning usuli qo‘llanilib, o‘quvchilar ertak va hikoyalarni tahlil qilish orqali kreativ fikrlashga o‘rgatiladi.

AQSH tajribasi. AQSHda inquiry-based learning va 5E modeli boshlang‘ich ta’limda keng qo‘llanadi. O‘quvchilar asar mazmunini mustaqil o‘rganish va muammoli vaziyatlarni yechishga jalb etiladi.

Janubiy Koreya tajribasi. Raqamli bolalar adabiyoti va interaktiv platformalar orqali o‘quvchilarning kitobxonlik va kreativlik kompetensiyalari rivojlantiriladi.

Bolalar adabiyotini 5E modeli asosida o‘qitish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ fikrlashi, tasavvuri va mustaqil tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega. Turg‘unboy G‘oyipovning “Sehrli qalam” ertagi o‘quvchilarda mehnatsevarlik, ijodkorlik va hayotiy xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradi. 5E modelining Engage, Explore, Explain, Elaborate va Evaluate bosqichlari orqali o‘quvchilar dars jarayonida faol ishtirok etadi, mustaqil fikr yuritadi va ijodiy yondashuvni namoyon qiladi. Natijada ta’lim jarayoni samaradorligi oshib, zamonaviy kompetensiyalarga ega shaxsni tarbiyalash imkoniyati kengayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aydarova U.B. 2-sinf uchun o‘qish darsligi. II qism. – Toshkent: Novda Edutainment, 2023. -B. 180

2. Qosimova K., Yo‘ldosheva Sh. *Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi*. – Toshkent: Cho‘lpon, 2019. –B. 220

3. G‘oyipov T. *Tanlangan asarlar*. – Toshkent: Sharq, 2014. –B. 344

4. Bybee R.W. *The BSCS 5E Instructional Model and 21st Century Skills*. Colorado Springs, 2018.

5. Tolipov O‘., Sharipov Sh. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent, 2020. –B. 362